WOJCIECH MINCEWICZ ►►

Uniwersytet Warszawski

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0460-9158>**Postawy Polaków wobec przemocy w polityce****[recenzja książki Polacy wobec przemocy politycznej:
studium typów postaw i ocen moralnych]****Attitudes of Poles towards violence in politics****[book review Polacy wobec przemocy politycznej:
studium typów postaw i ocen moralnych]****Отношение поляков к насилию в политике****[рецензия книги Polacy wobec przemocy politycznej:
studium typów postaw i ocen moralnych]**

Recenzowana pozycja jest ważnym i aktualnym studium z zakresu ocen moralnych przemocy politycznej. Sama przemoc na ogół jest utożsamiana z wywieraniem wpływu na zachowanie, stan fizyczny bądź też proces myślowy jednostki lub grupy, mimo braku jej aprobaty. Warto jednak podkreślić, że nie ma jednej unikalnej definicji tego zjawiska. Ujawnia się to chociażby w debatach publicznych, w których jest ono nadużywane i nadinterpretowane.

Starając się najkrócej omówić wrażenie z lektury najnowszej książki Daniela Midera należy wskazać na jej metodologiczne zdyscyplinowanie i syntetyczność naukowego diagnozowania typów postaw i ocen moralnych Polaków wobec przemocy politycznej. Jasny i zrozumiały sposób for-

mułowania oraz prezentacji problemów, gdzie trudno jest odnaleźć chociażby jedno zbędne zdanie – to pisarski znak rozpoznawczy autora.

W prezentowanej monografii zawarte zostały istotne i różnorodne treści teoretyczne, metodologiczne i empiryczne z zakresu podejmowanej problematyki. W XXI w. ład globalny zdefiniowany został poprzez totalną wojnę z terroryzmem, która rozpoczęła się 11 września 2001 r. Zatem podjęcie problematyki przemocy w tak naznaczonej rzeczywistości jest jak najbardziej potrzebne. Należy jednak zauważyć, że powyższe zagadnienie winno być rozpatrywane nie tylko z punktu widzenia „świata za oknem”, ale także „świata wirtualnego”, który, choć w recenzowanej książce został przemilczany, stanowi miejsce, gdzie rodzą się nieznane wcześniej formy przemocy. Równie zasadna i potrzebna wydaje się być refleksja nad moralnością dziś – w świecie walki o przetrwanie, gdzie wartości są stopniowo wypierane przez postawy pragmatyczne.

W książce autor dogłębnie analizuje postawy moralne Polaków w kontekście przemocy politycznej. Do czasu ukazania się niniejszej publikacji przedstawiciele nauk społecznych z rezerwą podchodzili do zagadnień na styku moralności i polityki. Pozycja ta wnosi zatem istotny wkład w badania nad mechanizmami przemocy w polityce i wypełnia lukę w obszarze eksploracji postaw moralnych.

Monografia posiada wzorcową dla rozprawy naukowej kompozycję. Składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia oraz aneksów zamieszczonych na stronie internetowej wydawcy, gdzie zaprezentowano wykorzystane narzędzia badawcze oraz komentarze do przeprowadzonych ankiet i kwestionariuszy. Warto zwrócić uwagę, że najnowsza książka autora, podobnie jak i wcześniejsze publikacje (m.in. *Partycypacja polityczna w Internecie. Studium politologiczne*), została opatrzona dużą ilością źródeł pierwotnych i wtórnych. Zasadniczy cel wysiłku badawczego, oprócz pobudek poznawczych i praktycznych, stanowi odpowiedź na pytanie o ontologiczny status przemocy politycznej w systemie ocen moralnych współczesnych Polaków.

W rozdziale pierwszym jest analizowany i wyjaśniony fenomen przemocy w świecie współczesnym. Autor klasyfikuje przemoc, a także dokonuje obszernej i wyczerpującej charakterystyki jej poszczególnych typów, kładąc nacisk na polskie doświadczenia w danym zakresie.

Rozdział drugi ma zasadnicze znaczenie dla narracji pracy budowanej głównie na bazie danych empirycznych. Na uwagę zasługuje fakt, że badawcze zjawiska przemocy politycznej sięgają na ogół do metod ilościowych, a przeważająca liczba prac, które zostały poświęcone temu zagadnieniu powstała dzięki wywiadam bezpośrednim. Autor nie czyni w tej kwestii wyjątku i jako wiodące w studium wykorzystuje badania ilościowe – wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo oraz ankiety, co jest argumentowane potrzebą uogólniania wyników na całą populację.

Empiryczna część pracy rozpoczyna się w rozdziale drugim, który prezentuje założenia konceptualne i metodologiczne przeprowadzonych badań na temat stosunku Polaków do problemu przemocy politycznej. Przeszło 100-stronnicowa synteza wyników badań zawarta w trzecim rozdziale służy odpowiedzi na pytania badawcze dotyczące rodzaju ocen moralnych wobec przemocy politycznej oraz ich charakterystyki pod względem zmiennych społeczno-demograficznych, psychograficznych i behawioralnych. Analiza literatury przedmiotu skłania autora do wyodrębnienia kilku typów postaw wobec przemocy politycznej: a) pacyfistycznych; b) religijno-świadomościowych; c) pragmatyczno-racjonalnych; d) makiawelicznych; e) radykalnych.

W rozdziale trzecim autor koncentruje się na rekonstrukcji ocen moralnych przemocy politycznej wśród Polaków. Przeprowadzone badania wykazały, że wśród społeczeństwa polskiego wyraźnie dominują postawy o niskim i średnim natężeniu aprobaty wobec moralnej przemocy politycznej. Autoidentyfikacja postaw Polaków wobec przemocy politycznej pozwoliła wyodrębnić z nich trzy najliczniej reprezentowane w społeczeństwie. Przeważająca liczba badanych, bo blisko dwie trzecie (61,5%), deklaruje aprobatę dla postawy religijno-świadomościowej, tzn. takiej, która dopuszcza użycie przemocy tylko w przypadku konieczności obrony życia i zdrowia. Spośród pięciu wyróżnionych przez autora, w społeczeństwie odnajdujemy jeszcze reprezentantów postaw pacyfistycznych i pragmatyczno-racjonalnych.

Rozdział czwarty poświęcony został dylematom moralnym związanym z użyciem przemocy politycznej. Autor przytacza hipotetyczne sytuacje problemowe, w których badana jednostka musi dokonać wyboru pomiędzy kilkoma strategiami postępowania, a ich wybór implikuje określone konsekwencje moralne i powoduje konkretną krzywdę. Przedstawione wyniki badań sprawiły, że w ostatniej części rozdziału czwartego doko-

nano bardzo interesującej hierarchizacji aktów przemocy politycznej. Wyróżniono, według kryterium ilościowego, cztery następujące progi aprobaty moralnej:

- ▶ powszechnej społecznej aprobaty – gdy daną formę przemocy aprobuje co najmniej połowa badanych;
- ▶ umiarkowanej społecznej aprobaty – gdy aprobata dla tego typu zachowań występuje wśród jednej czwartej badanych;
- ▶ znikomej, ale istniejącej aprobaty – występuje przy 10% akceptacji;
- ▶ śladowej społecznej aprobaty – występuje, gdy suma odpowiedzi lokuje się poniżej 10% wskazań (ss. 345–346).

Badania ukazały, że próg społecznej akceptacji został osiągnięty zaledwie w przypadku trzech form przemocy politycznej – okupacja urzędu, podejmowanie strajku głodowego oraz blokowanie w sposób bierny tras komunikacyjnych. Próg umiarkowanej społecznej akceptacji przekroczony został w przypadku: zamachu stanu, walki z funkcjonariuszami policji lub wojska przez tłum oraz działań partyzanckich. Wszystkie inne formy przemocy politycznej w badaniach uzyskały niski bądź też znikomy poziom aprobaty.

Rozdział piąty poświęcony został identyfikacji czynników, które sprawiają, że przemoc polityczna jest aprobowana w społeczeństwie. Zidentyfikowano cztery stymulatory akceptacji: wartości witalne, wartości o charakterze ekonomicznym, kulturowym i politycznym (ss. 357–378). Autor podjął próbę egzemplifikacji unikalnego i oryginalnego narzędzia badawczego, wyróżniając grupę 21 induktorów stanowiących ilustrację wymienionych wyżej czynników.

Ostatni rozdział pracy poświęcony został sposobom oraz technikom moralnego legitymizowania przemocy politycznej. Autor skupia się głównie na technikach reedukacji oraz neutralizacji dysonansu poznawczego. Kategoryzuje typy usprawiedliwień przemocy politycznej wśród Polaków: uzasadnienie moralnymi celami, porównanie z bardziej nagannymi czynami, eufemistyczne etykietowanie, minimalizowanie, ignorowanie oraz błędna interpretacja konsekwencji działań, dehumanizacja oraz obwinianie ofiar, przemieszczenie odpowiedzialności (ss. 439–443). Analiza zmienionych socjodemograficznych oraz psychograficznych pozwoliła zaobserwować wyraźne różnice pomiędzy sposobem usprawiedliwiania przemocy politycznej, np. im wyższy dochód, tym niższa skłonność do usprawiedli-

wiania przemocy moralnymi celami, porównywania z bardziej negatywnymi czynami oraz obwiniania ofiar, większa liczba wskazań przemieszczania odpowiedzialności (s. 463).

W zakończeniu autor zwraca uwagę na różnice w postawach wobec przemocy politycznej, zależnie od takich czynników, jak wiek, płeć, wykształcenie, status materialny, pozycja społeczno-zawodowa, miejsce zamieszkania czy identyfikacja polityczna. Równie istotnymi czynnikami okazały się te o charakterze ideologiczno-religijnym, tj. podział na lewicę i prawicę, stosunek do wiary, preferowana wizja państwa. Badacz prezentuje możliwy szkic rozwoju trendów związanych z przemianą postaw w społeczeństwie wobec przemocy politycznej, poczynając od gwałtownego wzrostu nastrojów pacyfistycznych, a kończąc na postawach skrajnie radykalnych. Konstatacja, że dziś jeden człowiek jest w stanie zdecydować o życiu bądź też śmierci setek tysięcy ludzi, skłania do katastroficznej refleksji, iż możliwy jest scenariusz samozagłady ludzkości.

Książka D. Midera warta jest przeczytania z kilku powodów. Po pierwsze, zawiera badania zjawiska na reprezentatywnej próbie, na podstawie której można wnioskować w odniesieniu do całej populacji; po drugie, oparta jest na aktualnych badaniach, a także analizuje ważny i istotny społecznie problem, jakim jest przemoc; po trzecie, porządkuje siatkę terminologiczno-pojęciową, wprowadzając do krajowej literatury także pojęcia dotychczas występujące tylko w literaturze anglojęzycznej. Trudno nie dostrzec również walorów dydaktycznych recenzowanej pozycji. Jest to praca o znaczących talentach poznawczych, szczególnie dla naukowców i praktyków zajmujących się problematyką przemocy, konfliktu czy etyki. Pozycja adresowana jest do szerokiej grupy odbiorców ciekawych świata i niezamykających się we własnym „ja”. Lekkość pióra i przyjazna forma sprzyjają lekturze, a książka dostarcza wiedzy wysoce użytecznej, co sprawia że warto zapoznać się z całą publikacją.

MGR WOJCIECH MINCEWICZ

Instytut Nauk Politycznych
Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski
ul. Nowy Świat 67, 00-927 Warszawa
w.mincewicz@student.uw.edu.pl

Bibliografia

Mider, D. (2017). *Polacy wobec przemocy politycznej: studium typów postaw i ocen moralnych*. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.